

≡ Eesti
≡ Kontsert

XIV RAHVUSVAHELINE FESTIVAL

KLAVER 2024

23.-26. OKTOOBER

Elena
Bashkirova

*klaver
Saksamaa*

admirals

Eesti Kontserdi hooaja peatoetaja

admirals.group

Admirals Group AS

K 23. OKTOOBER 2024 19.00 Estonia kontserdisaal

FESTIVAL KLAVER

Elena Bashkirova

Kontserdieelne vestlus „200 aastat klaveriõhtuid“

Vestlusringis osalevad Toivo Nahkur, Ila Remmel ja Age Juurikas

Festival KLAVER

23.–26. oktoober, Estonia kontserdisaal
Kunstiline juht Age Juurikas

Festival KLAVER on aastast 1998 toimuv biennaal, mis pakub kuulajaile mitmekülgset klaverirepertuaari suurepärase pianistide esituses. Festivali missioon on tutvustada Eesti publikule silmapaistvaid rahvusvahelisi klaveritähti ning hoida, väärtustada ja arendada pea 200-aastase ajaloo klaveriõhtu formaati. Alates virtuoos Ferenc Liszti kuulsatest autoriõhtutest on see kontserdivorm lummanud kuulajaid oma intiimsuse ja virtuoossusega.

Festivalil KLAVER on tähtis koht ka eesti muusikute ning noorema põlvkonna kaasamisel. Festival pakub nn suure lava esinemiskogemuse noortele, veel õppivatele pianistidele. Ka viimaste aastate populaarsed kontserdile eelnevad vestlusringid tulevad taas, olles nõnda kontserdiõhtusse sisseelamiseks suurepärase teejuhid. Kontsertidele eelnevad arutelud koos tuntud muusikute, teadlaste ja ajakirjanikega keskenduvad festivali fookuses olevatele teemadele.

2024. aasta festival keskendub naispianistile. Kui moodsas ühiskonnas on palgalõhe ja sookvoodid igapäevased kuumad arutlusteemad, siis näiteks kaheksa lapse ema Clara Schumann oli üks 19. sajandi kuulsamaid pianiste. Praegugi on maailma hinnatumate pianistide seas arvukalt naisi, alustades Martha Argerichist ja jätkates Olga Kerniga, kes on ka selleaastase festivali peaesineja. Eesti pianistidest saab seekord kuulda laia haardega pianisti ja heliloojat Kirke Karjat. Palju elevust on tekitanud ka festivalide galakontserdid. Salong-galakontserdil „Klaveril ainult tüdrukud!“ kõlab meie naispianistide esituses tuntud naisheliloojate parim looming.

Kammermuusikuna tuntud Saksamaa pianist Elena Bashkirova annab Tallinnas soloõhtu. Kõrge lennuga läti päritolu, ent praegu Eestis resideerivat Dina Yoffet võib nimetada juba küpseks meistriks.

Age Juurikas, festivali kunstiline juht

Antonín Dvořák (1841–1904)

Kolm osa klaveritsüklist „Poetické nálady“ („Poeetilised meeleolud“) op. 85 (1889)

nr 1 „Videvikutee“

nr 9 „Serenaad“

nr 8 „Krati tants“

Wolfgang Amadeus Mozart (1756–1791)

Klaverisonaat nr 13 B-duur KV 333 (1783)

- *Allegro*

- *Andante cantabile*

- *Allegretto*

VAHEAEG

Fanny Mendelssohn Hensel (1805–1847)

Neli osa klaveritsüklist „Das Jahr“ („Aastaring“) H. 385 (1841)

nr 4 Aprill. „Capriccioso“ (*allegretto – allegro*)

nr 5 Mai. „Kevadlaul“ (*allegro vivace e gioioso*)

nr 6 Juuni. „Serenaad“ (*largo*)

nr 7 Juuli. „Serenaad“ (*largetto*)

Wolfgang Amadeus Mozart

Fantaasia c-moll KV 475 (1785)

Klaverisonaat nr 14 c-moll KV 457 (1784)

- *Molto allegro*

- *Adagio*

- *Allegro assai*

„Püüan luua muusikat, mis on ühtaegu uuenduslik ja mõistetav, väljakutseid pakkuv ja nauditav.“

– Antonín Dvořák

Pianistid eelistavad oma repertuaarivalikus sageli klaverivirtuoosidest heliloojate, nagu Mozarti, Chopini, Liszti ja Rahmaninovi muusikat, mille loojad kasutavad põhjaliku instrumenditundmise, fantaasia-rikkuse ja novaatorlikkusega ära kõiki oma pilli ressursse. Tšehhi rahvusromantilise koolkonna esindaja **Antonín Dvořák** oli keelpillimängija ning valdas klaverit pigem tagasihoidlikul tasemel. Tema heliloominguski jääb klaverimuusika autori suurte sümfooniliste oopuste ja kammerteoste varju. Kui aga Dvořáki klaveriloomingusse lähemalt süüvida, leiab sealt haruldasi muusikalisi pärleid. Üks selline juveel on helilooja küpsesse loominguaga kuuluv ulatuslik klaveritsükkel „**Poetické nálady**“ („**Poeetilised meeleolud**“) **op. 85**. Ta kirjutas selle 1889. aasta kevadel vähem kui kahe kuuga pärast mõnda aega kestnud loominguulist tuulevaikust ja pakkus tsükli veel enne selle valmimist oma kirjastajale Simrockile: „Ma kujutan ette, et palad meeldivad teile kindlasti, sest ma nägin nende kallal töötades suurt vaeva. [...] Igal lool on pealkiri ja see väljendab midagi, mõnes mõttes nagu programmiline muusika, justkui Schumannil; siiski pean kohe välja tooma, et need ei kõla schumannlikult.“

Simrockile meeldisid mõned palad, kuid ta ei arvanud, et need pälviksid laiema populaarsuse. Võrreldes Dvořáki varasemate klaveriminiatuuridega on „Poeetilised meeleolud“ ulatuslikumalt arendatud ja tehniliselt keerukamad. Autor näitab sellega, et suudab ületada oma tagasihoidlikud pianistlikud piirid ja kirjutada klaverimuusikat, mis flirdib suurte pianistide-heliloojate virtuoossuse, mänguvõtete, faktuuride ja retoorikaga. „Poeetilised meeleolud“ koosnevad 13 karakterpildist, milles avaneb hämmastavalt rikkalik ja mitmekesine kujundite maailm. Tsükli juhatab sisse poeetiline ja peenetest tämbriefektidest tulvil „**Videvikutee**“, mis loob atmosfääri kogu järgnevale sarjale. Lisaks avapalale on Elena Bashkirova valinud tsüklist esitamiseks tüüne „**Serenaadi**“ (nr 9) ja virtuoosse loomuga „**Krati tantsu**“ (nr 8).

Klassitsistliku stiili ikoon **Wolfgang Amadeus Mozart** kirjutas oma lühikese elu jooksul üle 600 teose, jättes jälje igasse žanri, mida ta puudutas. Olulise lõigu tema loomingu moodustab klaverimuusika, mida ta silmapaistva virtuoosina ise ette kandis. Klassitsismiajastu tunnusžanrisse – klaverisonaati – andis Mozart panuse 18 teosega, mis jaotuvad kogu ta loometeele. Mõned neist on loodud pedagoogilistel eesmärkidel,

teised tema pianistlike võimete demonstreerimiseks, osad aga pühendusteostena, lootuses saada majanduslikku tulu, kuigi see end enamasti ei õigustanud.

Lähestikku loodud **sonaat nr 14 c-moll KV 457** (1784) ja **fantaasia c-moll KV 475** (1785) omavad mitmeid kokkupuutepunkte: sama helistik, dramaatiliselt pingestatud väljenduslaad ning ühine pühendusesaaja, Theresia von Trattner. Mozart oli andnud Theresiale klaveritunde alates 1781. aastast, kui ta Viini kolis, ning kõnealuste teoste mängutehnilisi nõudeid arvestades oli ta nähtavasti võimekas õpilane. Theresia abikaasa Thomas von Trattner oli tuntud kirjastaja ja Mozarti üürileandja 1784. aastal; Trattneritest said ka nelja Mozarti lapse ristivanemad. Sonaat ja fantaasia ilmusid 1785. aastal oopus 11 all Viini kirjastuselt Artaria ning väljaande tiiteleht ei tee pühendusesaajast saladust. Need kaks meistriteost on Theresiale mitte ainult pühendatud, vaid talle mõeldes ka loodud. Veelgi enam, helilooja andis oma õpilasele kaks kirja, milles selgitas, kuidas neid teoseid tuleks tõlgendada. Pärast Mozarti surma palus tema lesk Constanze, kes teadis kirjade olemasolust, Theresial need talle üle anda, kuid viimane keeldus. Põhjust ta ei öelnud – ehk oli neil hinnalistel lehekülgedel midagi enamat kui ainult muusikalised juhised?

Mozarti teoste kronoloogilise kataloogi koostaja Ludwig Ritter von Köchel on nimetanud sonaati c-moll helilooja kõige olulisemaks klaverisonaadiks, leides, et „see ületab kõiki teisi tulisuse ja kirglikkusega, mis viimse noodini sellest läbi õhkub, olles eelkäijaks Beethoveni klaverisonaatidele“. Samasugune tulisus ja kirg on kätketud fantaasiasse c-moll, mis oma traagilise alatooniga tõttu on üks väheseid erandeid Mozarti muidu nii helge põhiolemusega loomingu.

Sonaat nr 13 B-duur KV 333 on üks Mozarti pikimaid ja nõudlikumaid klaverisonaate, mis oli mõeldud pigem kontserdil esitamiseks kui õppematerjaliks. Arvatavasti komponeeris ta teose 1783. aastal Linzis ning esitles seda samal kontserdil koos „Linzi sümfooniaga“ (nr 36 C-duur KV 425) 1783. aasta novembris. Sonaat KV 333 publitseeriti Viinis 1784. aasta juulis ühes klaverisonaadiga nr 6 D-duur KV 284 ning sonaadiga viiulile ja klaverile B-duur KV 454.

Romantismiajastu staarhelilooja, „19. sajandi Mozartiks“ nimetatud Felix Mendelssohn Bartholdy kuulsusesära on jätnud teenimatult varju tema vanema õe **Fanny Henseli**, keda nende isa pidas algselt muusikaliselt hoopis lootustandvamaks kui Felixit. Mõlemale sai osaks eesõigus kasvada üles haritud ja kultuurilembeses kodus, mida

külastasid sageli mitmed Euroopa vaimusuurused, õppida muusikat oma ala parimate asjatundjate käe all ning osaleda juba maast madalast kodustel kammermuusika kontsertidel. „See on perekond, mille sarnast ma pole kunagi tundnud [...] Felix Mendelssohn on juba küps kunstnik ja ta on kõigest viisteist! Tema vanem õde Fanny, kes oli samuti tohutult andekas, mängis peast ja imetlusväärse täpsusega mõningaid Bachi fuugasid ja *passacaglia*’id. Usun, et teda võib õigustatult nimetada „heaks muusikuks“; kirjutas Mendelssohnide peretuttav, böömi klaverivirtuoos ja helilooja Ignaz Moscheles oma päevikusse. „Leidsin, et Felixi mäng oli erakordselt osav ja tal oli suur muusikaline enesekindlus, kuid see polnud siiski võrreldav tema õe Fanny omaga,“ on tähendanud teine peresõber, laulja Eduard Devrient.

Arvestades tollast naiste sotsiaalset rolli ja pea olematut võimalust muusikuna läbi lüüa, toetas isa küll Fanny muusikaõpinguid, mitte aga sellealast professionaalset karjääri: „Muusikast võib saada ehk tema [Felixi] elukutse, kuid sind saab ja peab see vaid ehtima, mitte olema sinu eksistentsi ja tegevuse alus,“ kirjutas isa oma 15-aastasele tütrele 1820. aastal.

Vaatamata sellele et Fannyl puudus perspektiiv oma andele laiema avalikkuse ees väljundit

leida, ei lasknud ta oma looval vaimul kustuda. Ta kirjutas üle 450 teose – peamiselt laule, ent ka klaveripalu, kammerteoseid, kantaate, oratooriumi ja avamängu. Fanny loomingulisel käekirjal, mida iseloomustab segu klassikalisest elegantsist ja romantilisest tundlikkusest, on kahtlemata palju ühist tema venna stiiliga. Mendelssohnide muusikat süvitsi uurinud ameerika muusikaproffessor R. Larry Todd on esile toonud, et Fanny ja Felix kujundasid välja omamoodi „mendelssohniliku“ stiili, kusjuures Fanny võttis rohkem riske ja tavatses eksperimenteerida, sest ta kirjutas enamasti iseenda jaoks ega pidanud muretsema kriitikute arvamuse pärast. Esimest korda sõandas Fanny enda nime all muusikat publitseerida 40-aastaselt, olles seda varem teinud Felixi nime kattevarjus.

Fanny muusikalist pärandit on hakatud avastama ja hindama alles möödunud sajandi lõpul alates Berliini müüri langemisest, kui Ida-Saksamaa arhiivid said teadlastele laiemalt kättesaadavaks ning tuli ilmsiks selle unustusse vajunud naishelilooja saavutuste suurus. Muuhulgas toodi päevavalgele autori ulatuslik klaveritsükkel „**Das Jahr**“ („**Aastaring**“), mille Fanny komponeeris 1841. aastal jõulukungiks oma kunstnikust abikaasale Wilhelm Henselile. Nende koostöös valmis järgmise aasta alguses teose uus, Wilhelmi

illustratsioonidega autograaf, mida naine täiendas värsiridadega oma lemmikluuletajatelt. „Aastaring“ on elav tõend Fanny erakordsest pianisti- ja loojatalendist; ühtlasi on see esimene klaveritsükkel muusikaloos, milles kujutatakse karakterpiltidena kalendrikuid (Tšaikovski „Aastaajad“ valmisid 35 aastat hiljem).

Elena Bashkirova on valinud „Aastaringist“ esitamiseks neli pala: „**Aprilli**“, mis on kapriisne ja täis ootamatusi, nagu ka selle kevadkuu ilm; „**Mai**“ – öitsva ja sulni, võrreldav tema venna „sõnadeta lauludega“; „**Juuni**“ – voogava serenaadi ja „**Juuli**“, mis loob pildi põudsest maast.

Evelin Kõrvits

Pianist **Elena Bashkirova** on kord öelnud: „Kammermuusika on muusika hing.“ See veendumus peegeldub tema töös nii solisti, saatepianisti, ansambli muusiku kui ka programmide koostajana. Tema lähenemine muusikale on alati kantud empaatilisest koostööst ja suhtlusest.

Hooajal 2023/24 olid tema tipp hetked soolo esinemised Transilvaania Riikliku Filharmooniaorkestri ees Klužis dirigent Lawrence Fosteriga, kelle käe all ta mängis ka Opéra de Marseille’ orkestriga; samuti etteasted orkestriga Cantus Firmus Plovdivis Georgi Dimitrovi dirigeerimisel ja Sofia Filharmooniaorkestriga. Ta musitseeris ka Jeruusalemma Kammermuusikafestivali ansambliga Blaibachi kontserdimajas, Viini Musikvereinis, Dresdeni Frauenkirches (Daniel Hope’i kureerimisel) ja Kölni Filharmoonias ning tegi turnee Lõuna-Ameerikasse. Detsembris 2023 korraldas Elena, kes on ka Leipzigi Mendelssohni Maja president, Berliini Boulezi saalis mitmepäevase Mendelssohni festivali. Kunstiline koostöö Thomas Hampsoniga viis ta jaanuaris Iisraeli, lisaks esines ta sooloõhtutega Ruhri klaverifestivalil ja Ludwigsburgis.

Bashkirova pärineb vene muusikadünastiast, mille juured ulatuvad mitme põlvkonna taha.

Moskvas sündinud Elena alustas õpinguid 15-aastaselt oma isa, legendaarse klaveripedagoogi Dmitri Bashkirovi juhendamisel. Koos viuldaja Gidon Kremeriga, kellega ta on tihti duona esinenud ja mitmeid plaadistusi teinud, lahkus Elena Bashkirova 1978. aastal Nõukogude Liidust ja kolis Pariisi. Teda on mõjutanud koostöö selliste dirigentidega nagu Pierre Boulez, Sergiu Celibidache ja Michael Gielen. Alates 1992. aastast elab ta Berliinis koos oma abikaasa Daniel Barenboimiga.

Bashkirova asutas 1998. aastal Jeruusalemma Rahvusvahelise Kammermuusikafestivali ja on selle kunstiline juht. Festival toimub igal aastal septembris ja on muutunud israeli kultuurielu üheks tugisambaks, tuues kokku silmapaistvaid soliste üle kogu maailma. Lisaks veab ta alates 2012. aastast igas aprillikuus Berliini Juudi Muuseumis mainekat festivali Intonations. Koos nende festivalide muusikutega esineb Elena Bashkirova regulaarselt maailma mainekamates kammermuusika sarjades, sealhulgas suvefestivalidel Luzernis ja Rheingaus, George Enescu festivalil Bukarestis

ja Beethovenfestil Bonnisis. Bashkirova ja tema erinevate kammerkoosseisude suurepärsed kontserdiprogrammid on jäädvustatud ka mitmetel salvestistel.

Eriti oluline on Bashkirova jaoks repertuaar häälele ja klaverile. Ta on saatnud lauljaid, nagu Anna Netrebko, Olga Peretjatko, Dorothea Röschmann, René Pape ja Robert Holl.

Tema plaat Tšaikovski klaveritsüklitega „Aastaajad“ ja „Lastealbum“ pälvis 2017. aastal ICMA auhinna sooloinstrumendi kategoorias. 2020. aasta oktoobris üllitas ta Antonin Dvořáki „Poeetilised meeleolud“ op. 85 ning 2022. aasta novembris andis välja albumi Mozarti valitud teostega pealkirja all „Mozart: sonaadid ja fantaasiad“.

2018. aastal pälvis Elena Bashkirova Ruhri klaverifestivali preemia ning talle omistati Negevi Ben-Gurioni Ülikooli audoktori nimetus. Hiljuti sai temast dirigent Kurt Masuri mantlipärijana Leipzigi Felix Mendelssohn-Bartholdy Fondi president.

XIV RAHVUSVAHELINE FESTIVAL

KLAVER 2024

23.-26. OKTOOBER

Kontserdid Estonia kontserdisaalis

K 23.10 Elena Bashkirova klaver, Saksamaa

Kell 18.00 kontserdieelne vestlus

„200 aastat klaveriõhtuid“

Vestlusringis osalevad Toivo Nahkur, la Rimmel ja Age Juurikas

N 24.10 Kirke Karja klaver

Kell 18.00 kontserdieelne vestlus

„Avatud klaver: võimalused ja piirid“

Vestlusringis Kadri-Ann Sumera, Taavi Kerikmäe ja Liisa Hirsch
Mooderaator Age Juurikas

R 25.10 Olga Kern klaver, USA

Eesti Riiklik Sümfooniaorkester • Dirigent Neeme Järvi

Kell 18.00 kontserdieelne vestlus

„Paguluse ohvrid ja viljad“

Osalevad Neeme Järvi ja Neeme Raud

EESTI DRAAMATEATRI ETENDUS

L 26.10 SOLIST

Laval: Kersti Kreismann • Märten Metsaviir • Kirke Karja

L 26.10 Klaveril ainult tüdrukud

Sofia Khvichia • Tähe-Lee Liiv • Kadri-Ann Sumera
Kristiina Rokashevich • Piret Mikalai • Maila Laidna • Tiiu Sisask
Kärt Ruubel • Karolina Aavik • Age Juurikas

Kell 18.00 kontserdieelne vestlus

„Loomingulised naised: vabadused ja piirangud ajateljel“

Osalevad Kristel Pappel, Mihhail Lotman ja Maarja Kangro

Mooderaator Joonas Hella

Eesti Kontsert: produtsent Maarit Kangron, assistent Kaisa Kroon

HOOAJA
PEATOETAJA

admirals

LIVIKO
— anno 1898 —

AUTOPARTNER

OLEREX

SORAINEN

SELVER
Hea mõte

/eestikonsert

/eesti_konsert

eestikonsert.ee